

De Staking van de Eeuw

Vijf weken die België deden daveren

LUC PEIREN

*Onderzoeker aan het Amsab
- Instituut voor Sociale
Geschiedenis*

65 jaar geleden, op 23 januari 1961, liep de staking tegen de Eenheidswet af. Het was de langstdurende interprofessionele staking in de haast tweehonderdjarige geschiedenis van ons land. Deze staking duurde vijf volle weken. Op haar hoogtepunt legden tot een miljoen stakers het werk neer. Achteraf werden de grote woorden niet geschuwd; men had het over de Grote Staking of de Staking van de Eeuw. Dat maakt van de staking een ijkpunt in de sociale geschiedenis van ons land, een referentiepunt ook voor het sociaal protest dat daarna volgde.

De verleiding is dan ook groot om analogieën te zoeken met de vakbondsprotesten van de afgelopen periode tegen de regering-De Wever. En die zijn er zeker. Niet

zozeer in het stakingsverloop zelf, wel in de aanleiding ertoe. Zo zoekt de regering-De Wever, net zoals de rooms-blauwe regering-Eyskens-Lilar (1958-1961) toen, een belangrijk deel van de oplossing voor de oplopende staatsschuld bij het overheidsapparaat, de consumenten en de sociale voorzieningen. Een greep uit de besparingsmaatregelen van de regering-Eyskens-Lilar bevestigt de analogie meteen. De Eenheidswet beoogde immers de verhoging van de indirecte belastingen, hogere gemeentebelastingen, verscherpte controles en introduceerde besparingen in de werkloosheids-, ziekte- en invaliditeitsverzekering. Daarnaast werd vooral de openbare sector getroffen: door de herziening van het statuut en de lonen van het lokale overheidspersoneel, en de verzwaring van de pensioenbijdragen van de ambtenaren.

Diepere oorzaken

De regering-Eyskens-Lilar wilde met de Eenheidswet, voluit de 'Wet voor de economische expansie, de

sociale vooruitgang en het financieel herstel, de latente en stijgende werkloosheid aanpakken, nadat België begin jaren 1950 in een structurele economische crisis was terechtgekomen.

Dat was het gevolg van het feit dat de Belgische economie, onder meer door de economische collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog (WO II) relatief ongeschonden uit die oorlog was gekomen. Daardoor kende de Belgische economie onmiddellijk na WO II een snelle heropleving. Daarbij investeerden de overheid en de privésector vooral in de traditionele, maar evengoed verouderde en hoofdzakelijk Waalse economische sectoren zoals de mijnbouw, de metaalnijverheid en de textielsector. Zij vormden het motorblok van een economische herop-

Een miljoen stakers, felle straatgevechten en een land dat kantelde. Duik in het verhaal van de meest ingrijpende sociale strijd uit onze geschiedenis: de staking tegen de Eenheidswet.

leving kort na WO II en leverden aanvankelijk hoge winsten op. De schaduwzijde was echter dat België minder financiële steun kreeg vanuit de VS (Marshallplan) voor zijn heropbouw dan onze buurlanden. Met die financiële steun moderniseerden die landen hun economieën.

Dat wreekte zich in de jaren 1950. De verouderde Belgische industrie kon toen niet meer concurreren met het buitenland. Ons land zakte weg in een diepe structurele economische crisis. Die trof vooral de traditionele industriële sectoren die hun zwaartepunt, zoals gezegd, gewoonlijk in Wallonië hadden. Het eerste slachtoffer was de mijnbouw. Die had België rechtgehouden na de oorlog, maar kon zich nadien alleen met overheidssubsidies handhaven. Onder druk van de Europese

Betogers verzameld op de Frankrijklei in Antwerpen tijdens de staking tegen de Eenheidswet. Gaston Eyskens en het ACV mogen het ontgelden © FOTODIENST VOLKSGAZET, AMSAB-ISG

Gemeenschap voor Kolen en Staal sloot de regering-Eyskens-Lilar vervolgens de helft van de Waalse mijnen. Dat leidde in Henegouwen tot een algemene mijnstaking. Die ging op 13 februari 1959 in Frameries van start en breidde snel uit naar andere Waalse mijnbeekens. Metaalarbeiders uit het Centrum en Charleroi sloten zich uit solidariteit aan en op 20 februari waren er al zo'n 100.000 stakers.

Opkomend verzet

Ook omdat er zich begin 1960 een economisch herstel aftekende, keurden de BSP en het ABVV de plannen van Gaston Eyskens (CVP) kordaat af. Het ABVV verwierp de regeringsmaatregelen niet alleen, maar formuleerde ook alternatieven. Op zijn congressen van 1954 en 1956 had de vakbond een programma gestemd van economische structuurhervormingen, zoals de controle op de holdings, nationalisaties en de vorming van een nationale gezondheidsdienst, om meer economische democratie te realiseren. André Renard, toen adjunct-algemeen secretaris van het ABVV, was de architect van dit plan. Hij eiste eind 1960 een centrale rol op in het verzet tegen de Eenheidswet.

Dat verzet kende met de 24 urenstaking van 29 januari 1960 een startpunt. Liefst 700.000 werknemers namen deel. Nadien hield de onrust aan. Op 27 maart 1960 organiseerde de ACOD een grote protestbetoging, rond onder meer het stakingsrecht in de openbare sector, in oktober zette de Socialistische Gemeenschappelijke Actie (SGA) met *Operatie Waarheid* een brede informatiecampagne op over de socialistische alternatieven voor de gewraakte Eenheidswet, op 21 november organiseerde de Luikse SGA een werkonderbreking van twee uur, en tijdens een nationale actiedag op 14 december legden 140.000 arbeiders het werk neer in Luik en Henegouwen.

Renard wilde op dit elan voort-

gaan. Begin 1961 vroeg hij het uitgebreid nationaal comité van het ABVV om een algemene staking te organiseren. Het comité stemde echter nipt een voorstel van de Algemene Centrale voor een – nieuwe – nationale strijddag. De Vlaamse gewestelijke ABVV-afdelingen en de overwegend Vlaamse centrales (zoals de Textielarbeiderscentrale en de Algemene Centrale zelf) steunden de Algemene Centrale, maar de Waalse afdelingen en de overwegend Waalse centrales (zoals die van de metaalarbeiders en de mijnwerkers) steunden Renard.

**Maar liefst
700.000
werknemers
namen deel aan
de 24 urenstaking
van 29 januari
1960.**

Uitbarsting

Finaal werd toch gestaakt ... Bij het begin van het Kamerdebat over de Eenheidswet, op 20 december 1960, legde de sector Gemeentelijke en Provinciale Diensten van de ACOD voor onbepaalde tijd het werk neer. Nog voor de gewesten en/of centrales van het ABVV zich over een staking konden uitspreken, legden veel arbeiders spontaan het werk neer. Een overweldigd nationaal bureau van het ABVV besloot toen zijn leden vrij te laten om aan de staking deel te nemen. Een dag later was de staking al algemeen in Wallonië. Het nationaal bureau van het ABVV droeg daarna, op 22 december, de staking over aan zijn gewestelijke afdelingen, waarna een Coördinatiecomité van Waalse gewestelijke afdelingen

vanaf 23 december de leiding van de staking in het zuidelijk landsgedeelte op zich nam.

In Vlaanderen werd zo'n orgaan niet opgericht. De staking beperkte zich initieel tot de openbare sector, en tot Antwerpen en Gent. Nog op diezelfde dag droeg kardinaal Van Roey de clerus op om de staking af te keuren op de preekstoelen. In de voornaamste Waalse steden en in Brussel vonden vanaf 27 december massabijeenkomsten plaats. Diezelfde dag besloot het nationaal comité van het ACV zich definitief afzijdig te houden van de staking. In Gent bestormde de rijkswacht die dag het socialistisch vakbondslokaal Ons Huis en trad daarbij nodeloos gewelddadig op. Ook de volgende dag waren er in Gent gewelddadige confrontaties met de ordediensten. Steeds meer Vlaamse gewestelijke afdelingen van het ABVV sloten zich bij de staking aan. Op 30 december bereikte het aantal stakers een hoogtepunt. In Brussel viel een eerste dode tijdens een straatgevecht.

Verder verloop

Begin januari 1961 kreeg de staking in Wallonië een regionalistische dimensie: Renard koppelde het ABVV-programma van economische structuurhervormingen toen aan een staatshervorming om dat programma tenminste in Wallonië te kunnen uitrollen. 3 januari was daarbij een cruciale dag. De Kamer hernam toen het debat over de Eenheidswet en Renard dreigde (nogmaals) de hoogovens in de metaalnijverheid stil te leggen. Dat was het ultieme wapen om de werkgevers en de overheid op de knieën te krijgen. Aan de andere kant eist de regering voor het eerst overheidspersoneel op om de werking te verzekeren van sluizen, de elektriciteitsvoorziening, enzovoort. Vanaf 5 januari 1961 volgden in Vlaanderen en Brussel de eerste gedeeltelijke werkhervattingen. In Wallonië hield de staking wel stand, maar met sabotageacties en straatgevechten in Luik werd de situatie er

wel grimmiger. Op 6 januari mondde een massabijeenkomst op de Luikse Place Saint-Paul zelfs uit op een bestorming van het station Guillemins. Bij gewelddadige confrontaties met de ordestrijdkrachten liet een tweede betoger het leven. In de daaropvolgende dagen volgden ook in Wallonië de eerste werkhervattingen.

Op 13 januari 1961 stemde de Kamer vervolgens de Eenheidswet. Zes liberalen stemden tegen, één christendemocraat onthield zich. Op 16 januari viel een derde dode, opnieuw in Luik. Het waren nu de nadagen van de staking. Langzaam maar zeker trok het stakersfront zich terug in de bastions Henegouwen en Luik. Maar op 17 januari beval het ABVV van Bergen en Charleroi de werkhervatting. Daarna doofde de staking finaal uit. Op 21 en 22 januari schortte het Coördinatiecomité van Waalse gewestelijke afdelingen van het ABVV de staking op. De metallo's van Luik en Charleroi gingen op 23 januari als laatsten weer aan de slag. In het totaal vielen er vier dodelijke slachtoffers te betreuren.

Nasleep

Voor de regering was de stemming van de Eenheidswet op 13 januari een pyrrusoverwinning. De regering-Eyskens-Lilar struikelde kort daarop over de uitvoeringsmodaliteiten van de gewraakte Eenheidswet. Op 19 januari kondigde ze vervroegde verkiezingen aan. Vooral de christendemocraten betaalden het gelag. De zusterpartijen CVP en PSC verloren samen acht zetels in de Kamer. De liberalen hielden stand. De BSP en de communisten waren de winnaars, met respectievelijk vier en drie zetels winst. Ook de Volksunie won vier zetels.

De rooms-blauwe coalitie Eyskens-Lilar ruimde daarna plaats voor de travaillistische regering-Lefèvre-Spaak (1961-1965). In die regering konden de socialisten de scherpe kanten van de Eenheidswet afvlijen. Vooral op sociaal vlak, waarbij de ingrepen in de openbare sector niet

Stakers houden een tram tegen te Luik tijdens de staking tegen de Eenheidswet

© AMSAB-ISG

werden doorgevoerd. In ruil slikten de socialisten wel nieuwe wetten op de ordehandhaving, waarin de linkerzijde van de BSP, de communisten en het ABVV een aanslag op het stakingsrecht zagen én een inperking van de syndicale vrijheid.

Maar ook het ABVV kwam niet ongeschonden uit de strijd. Renard verliet eind februari ontgoocheld de socialistische vakbond om zijn programma van economische structuurhervormingen en federalisme te verdedigen in de Mouvement Populaire Wallon (MPW). Deze drukkingsgroep, die zich ook verzette tegen de verschuiving van het economisch zwaartepunt naar het noorden van het land, kende veel sympathie in de linkerzijde van de Waalse socialistische beweging. De BSP voelde zich daar in 1964 dermate door bedreigd dat ze het lidmaatschap van de MPW onverenigbaar verklaarde met

het eigen lidmaatschap. De staking tegen de Eenheidswet zou na 1961 ook de katalysator blijken voor de groeiende Waalse vraag naar een eigen structuur binnen het ABVV. Dit leidde finaal tot de oprichting van de intergewestelijken binnen de socialistische vakbond.

Gevolgen op lange termijn

Vanaf het statutair congres van 22 tot 24 april 1968 konden de Vlaamse en Waalse afdelingen en deze van het Brusselse Gewest zich verenigen om hun gezamenlijke problemen te onderzoeken. De nationale instanties bleven wel de algemene, nationale lijn bepalen. In datzelfde jaar werden een Vlaamse en een Waalse intergewestelijke opgericht, later kwam er ook een in Brussel-Halle-Vilvoorde-Liedekerke. Met de ondertekening van het Egmontpact in februari 1978 kregen de gemeen-

In 1960-1961 stonden de socialistische vakbonden er alleen voor, en in Vlaanderen gebeurde dat met minder enthousiasme.

schappen ruimere bevoegdheden. Dat was voor het ABVV het signaal om de intergewestelijken officieel te erkennen als syndicale tegenmacht voor de overheid en de werkgevers op het niveau van de gewesten en de gemeenschappen.

De afloop van de staking speelde daarnaast ook een rol in de communautarisering van het politieke landschap. Vanuit de MPW groeiden na verloop van tijd verschillende taalpartijen die zich in 1965 op de politieke kaart zouden zetten en vooral in 1968 een politieke doorbraak kenden. Toen behaalden het Rassemblement Wallon en het Front Démocratique des Francophones elk zes zetels, terwijl aan Vlaamse zijde de Volksunie was opgeklimmen tot liefst twintig zetels. En in het kiesarrondissement Brussel haalden de Vlaamse socialisten met de Rode Leeuwen twee zetels binnen.

Sociaaleconomisch legde de regering-Lefèvre-Spaak wel de basis voor een verdere uitbouw van het sociaal overleg in de *golden sixties*. Dat vertaalde zich in meerdere interprofessionele akkoorden die de werknemers belangrijke nieuwe voordelen toekenden, zoals loonsverhogingen, een verdere verkorting van de arbeidsduur tot in 1973 de veertigurenweek werd geïntrodu-

ceerd, en de uitbouw van het aantal vakantiedagen. Dit gunstig sociaal-economisch klimaat kwam echter tot een einde door de oliecrisis van 1973-1974.

Protesten vandaag

In het begin van deze bijdrage hadden we het al over overeenkomsten met het sociaal protest vandaag. En die zijn er zeker. Denk aan de voortrekkersrol die het ACOD vandaag speelt. Het verschil zit hem vooral in het feit dat het sociaal protest vandaag syndicaal beter gedragen wordt. In 1960-1961 stonden de socialistische vakbonden er alleen voor, en in Vlaanderen gebeurde dat met minder enthousiasme. Vandaag beperkt het protest zich interprofessioneel tot nationale betogingen en 24 urenstakingen. Sectoraal zijn er al wel al langere stakingen geweest, zoals bij het spoor. Politiek wordt de soberheidspolitiek vooralsnog breder gedragen. Vraag is: hoe rekbaar zal Vooruit zich in de regering blijven opstellen? En zullen de acties van het gemeenschappelijk vakbondsfrent uitmonden in een langduriger sociaal protest, zoals in 1960-1961? ■

Postmannen op de Kouter in Gent tijdens een manifestatie tegen de Eenheidswet

© ROGER HESPEL/AGENTSCHAP ROGHE, AMSAB-IG

